

Bài 7

SỰ VẬN ĐỘNG TỰ QUAY QUANH TRỤC CỦA TRÁI ĐẤT VÀ CÁC HỆ QUẢ

I - MỤC TIÊU BÀI HỌC

Sau bài học, HS cần :

- Biết được sự chuyển động tự quay quanh một trục tưởng tượng của Trái Đất. Hướng chuyển động của nó là từ Tây sang Đông. Thời gian tự quay một vòng quanh trục của Trái Đất là 24 giờ hay một ngày đêm.

- Trình bày được một số hệ quả của sự vận chuyển của Trái Đất quanh trục :

+ Hiện tượng ngày và đêm kế tục nhau ở khắp nơi trên Trái Đất.

+ Mọi vật chuyển động trên bề mặt Trái Đất đều có sự lệch hướng.

- Biết dùng quả Địa Cầu, chứng minh hiện tượng Trái Đất tự quay quanh trục và hiện tượng ngày đêm kế tiếp nhau trên Trái Đất.

II - NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

- Bài này là một trong những bài quan trọng trong chương trình địa lí ở lớp 6, vì vậy khi dạy, GV cần chú ý một số điểm sau : Trong mục "Sự vận động của Trái Đất quanh trục", vấn đề cần lưu ý để HS nhớ là : hướng tự quay của Trái Đất là hướng từ Tây sang Đông.

- Trong mục 2, GV cần làm cho HS hiểu : mọi vật chuyển động trên bề mặt Trái Đất đều có sự lệch hướng, rõ nhất là những vật chuyển động theo hướng kinh tuyến. Nếu nhìn xuôi theo chiều chuyển động thì ở nửa cầu Bắc, vật sẽ lệch về bên phải, còn ở nửa cầu Nam, lệch về bên trái. (Hệ quả này có liên quan nhiều đến hướng của các loại gió thường xuyên như Tín phong, gió Tây ôn đới thổi trên bề mặt Trái Đất và hướng của các dòng biển nóng và lạnh trong các đại dương).

- Khi dùng quả Địa Cầu để dạy "sự vận động tự quay của Trái Đất quanh trục", GV nên lưu ý làm thế nào để GV và HS cùng nhìn thấy quả Địa Cầu ở một phía. Nếu bên tay phải của GV là hướng tây, bên tay trái là hướng đông thì Trái Đất quay từ Tây sang Đông là quay từ phía tay phải sang phía tay trái, HS ngồi ở dưới nhìn lên, lại thấy Trái Đất quay từ phía tay trái sang phía tay phải và không phân biệt được đâu là đông, đâu là tây.

- Khi nói tới sự lệch hướng của các vật chuyển động trên bề mặt Trái Đất, GV chưa nên giải thích kĩ lực Côriôlit mà chỉ nên cho HS biết sự lệch hướng đó xảy ra như thế nào ? Câu : "Nếu nhìn xuôi theo chiều chuyển động, vật chuyển động ở nửa cầu Bắc, sẽ lệch về bên phải, còn ở nửa cầu Nam, sẽ lệch về bên trái " là một định luật. Với HS lớp 6, ta chưa cần nói tên định luật này. HS chỉ cần quan sát hình 22 trong SGK và trả lời hai câu hỏi trong bài là đủ.

III - CÁC THIẾT BỊ DẠY HỌC CẦN THIẾT

- Quả Địa Cầu.
- Các hình vẽ trong SGK phóng to (nếu có).

IV - GỢI Ý TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC BÀI MỚI

1. Lời giới thiệu

Có thể sử dụng câu mở bài trong SGK để làm lời giới thiệu :

- Sự vận động của Trái Đất quanh trục là một vận động chính của Trái Đất.
- Vận động này có hai hệ quả : Có hiện tượng ngày đêm liên tục ở khắp mọi nơi trên Trái Đất và hiện tượng lệch hướng của các vật chuyển động trên Trái Đất, ở hai nửa cầu.

Trọng tâm của bài học này là các hệ quả của sự vận động tự quay quanh trục của Trái Đất.

2. Tiến trình bài học

a) Gợi ý dạy mục 1 : Sự vận động của Trái Đất quanh trục

- Trong mục này có ba ý : hướng tự quay của Trái Đất, thời gian tự quay 1 vòng của Trái Đất và giờ khu vực.

Để dạy về hướng tự quay của Trái Đất, GV có thể sử dụng quả Địa Cầu. Trước hết, lưu ý HS đến trục nghiêng của quả Địa Cầu và cho HS biết đó cũng là trục tự quay của Trái Đất. Ở bài này, GV chưa cần nói nhiều đến độ nghiêng của trục Trái Đất, bài sau sẽ nói kĩ hơn.

- GV dùng tay, đẩy quả Địa Cầu quay đúng hướng một hai lần cho HS xem. Sau đó, để củng cố, GV có thể gọi một hoặc hai HS lên bảng, làm lại động tác đẩy quả Địa Cầu quay đúng hướng từ Tây sang Đông.

- GV cho HS quan sát tiếp hình 20 trong SGK, để HS biết cách vẽ hướng tự quay quanh trục của Trái Đất.

- Đối với hai ý còn lại, GV có thể tiếp tục dùng quả Địa Cầu để trình bày cụ thể cho HS biết : quả Địa Cầu (hay Trái Đất) tự quay một vòng hết 24 giờ, vì thế người ra cũng chia bề mặt Trái Đất ra 24 khu vực giờ. Mỗi khu vực giờ, nếu đi về phía đông sẽ nhanh hơn 1 giờ, còn nếu đi về phía tây thì sẽ chậm đi 1 giờ.

- Dựa vào hình 21 trong SGK, GV nên cho HS tập tính giờ ở một số khu vực.

b) Gợi ý dạy mục 2 : Hệ quả sự vận động tự quay quanh trục của Trái Đất

- Mục này trình bày hai hệ quả của sự vận động của Trái Đất quanh trục :

- + Hiện tượng khắp mọi nơi trên Trái Đất có ngày đêm liên tục
- + Sự lệch hướng của các vật chuyển động trên bề mặt Trái Đất.

- Để dạy hệ quả thứ nhất, GV có thể dựa vào quả Địa Cầu, dùng phương pháp đàm thoại gợi mở để HS nêu lên được các ý : Trái Đất có hình cầu. Mặt

Trời chỉ chiếu sáng được một nửa. Nửa được chiếu sáng là ngày, nửa trong bóng tối là đêm, vì vậy trên Trái Đất có hiện tượng ngày và đêm.

- GV có thể đặt câu hỏi : Nếu Trái Đất không tự quay quanh trục thì hiện tượng ngày, đêm trên Trái Đất sẽ ra sao ? (Ở khắp nơi trên Trái Đất, ngày hoặc đêm sẽ kéo dài, không phải là 12 giờ).

Chính nhờ có sự vận động tự quay của Trái Đất nên địa điểm nào trên bề mặt Trái Đất, cũng lần lượt có 12 giờ ngày và 12 giờ đêm.

- Để dạy hệ quả thứ hai, GV có thể cho HS quan sát hình 22 trong SGK.

GV cho HS biết mũi tên có gạch chấm là hướng mà các vật phải chuyển động, nhưng do Trái Đất có sự vận động tự quay quanh trục, nên các vật chuyển động đã bị lệch theo hướng của mũi tên không bị đứt đoạn. Sự lệch hướng này thể hiện rõ nhất ở các vật chuyển động theo hướng kinh tuyến.

- GV có thể yêu cầu HS, dựa vào hình 22 cho biết : Ở nửa cầu Bắc, hướng (bị lệch) của vật chuyển động từ phía cực về xích đạo là hướng nào ? (Hướng đông bắc - tây nam). Hướng (bị lệch) của vật chuyển động từ phía xích đạo lên cực là hướng nào ? (Hướng tây nam - đông bắc).

- Sau khi HS biết được hướng chuyển động của các vật ở nửa cầu Bắc và ở nửa cầu Nam, GV có thể chuyển sang nói về quy luật : Nếu nhìn xuôi theo hướng chuyển động, thì các vật chuyển động ở nửa cầu Bắc sẽ lệch sang tay phải (định luật Buy Balô), còn ở nửa cầu Nam thì lệch sang tay trái.

- Cuối cùng, GV nói cho HS biết là hiện tượng này đúng cả với các vật ở thể rắn, thể lỏng và thể khí. Cụ thể trong địa lí là hướng chuyển động của các dòng sông và của các loại gió thường xuyên.

V - GỢI Ý TRẢ LỜI CÂU HỎI KHÓ

- *Câu hỏi 1 ở cuối bài :*

Việc chia bề mặt Trái Đất ra 24 khu vực giờ có thuận lợi gì về mặt sinh hoạt và đời sống ? Trước hết, trên bề mặt Trái Đất, giờ ở mỗi kinh tuyến (dù ở cạnh nhau) đều khác nhau, nếu dựa vào giờ của từng kinh tuyến, mà tính giờ, thì trong sinh hoạt quá phức tạp. Ngay ở trong một khu vực nhỏ cũng có nhiều giờ khác nhau. Nếu chia bề mặt Trái Đất ra 24 khu vực, mỗi khu vực rộng 15° có một giờ thống nhất, thì việc tính giờ trong sinh hoạt sẽ thuận lợi hơn, vì các hoạt động của mọi người dân sống trong khu vực sẽ được thống nhất về mặt thời gian.